

HALLGATÓI MOZGALMAK ÉS FELSŐOKTATÁSI POLITIKA

A Z ELMÚLT KÉT ÉV POLITIKAI TÖRTÉNESEI a hallgatói tüntetésekre és mozgalmakra irányították a figyelmet. Ezeket az eseményeket végiggondolva elsősorban a Hallgatói Hálózat (HaHa) tiltakozó akciói, illetve a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) és a HaHa ellentmondásos, konfliktusokkal terhelt viszonya juthat eszünkbe. Azonban a felsőoktatási változások nyomán született tiltakozások feltehetően ennél többet jelentenek: A hallgatói mozgalmak és általában a felsőoktatási érdekképviselő – eddig elsősorban a felsőoktatásra koncentráló –, a HÖÖK és más formális, a '80-as, '90-es évek fordulóján létrejött szerveződések által dominált mezőjének átalakulását. Ezt az átalakulást a hallgatói mozgalmakra koncentrálni próbáljuk bemutatni. Tanulmányunkban a vonatkozó kutatások alapján röviden áttekintjük a hallgatók tiltakozásokban való részvételének helyzetét, a hallgatói mozgalmak szempontjából fontos mező 2010-es állapotát, majd – elsősorban sajtóelemzésre támaszkodva – bemutatjuk az elmúlt három év hallgatói tüntetéseit, akcióit, végül pedig azok hatásait gyűjtjük össze.

A magyar hallgatók politikai részvétele

Oross Dániel (2013) szerint a Magyar Fiatalok kutatás adatai „a magyar fiatalok romló társadalmi közérzetét, a politikai szocializáció zavarait, a demokratikus részvételt érintő problémákat [jelzik].” (p. 312.) A fiatalok közül kevesen vesznek részt a közügyekben és a politikában, s nem is különösebben érdeklődnek ezen témák iránt. Azonban arra is többen felhívják a figyelmet (*Hustinx et al 2011; Szabó & Oross 2012*), hogy az egyetemisták körében nem annyira a passzivitásról, mint inkább az eszközök megváltozásáról van szó, elterjednek az ügy-orientáltabb, individuálisabb, online részvételi eszközök. Ennek megfelelően *Szabó Andrea és Oross Dániel (2012)* tanulmánya az egyetemisták és főiskolások körében a részvétel átlagánál jóval magasabb szintjéről számol be.

Az AFK 2013-as vizsgálata alapján az egyetemistákról nagyon hasonló kép rajzolódik ki (*Szabó & Oross 2013*). Bár az egyetemisták 60 százaléka részt vesz valamilyen civil szervezetben, a résztvevők számának sorrendje ugyanaz, mint amit *Oross (2013)* tapasztalt: a legnépszerűbb a sporttevékenység és nagyon kevesen vesznek részt a pártok ifjúsági szervezeteiben, s közéleti kérdésekkel foglalkozó szervezetekben. Alacsony az érdeklődés a hagyományos civil témákkal (környezetvédelem, idősgondozás, emberi jogi mozgalom) foglalkozó szervezetek iránt is. Népszerűek azonban a hagyományörző egyesületek, az egyházi szervezetek/közösségek, a hallgatói szervezetek és a tudományos szervezetek. Hallgatói szervezet a

HÖK, a HaHa és más hallgatói szervezetek; tudományos-szakmai szervezeteknek számítanak a szakkollégiumok és tudományos műhelyek. A hallgatói szervezetek 2013-ban a hallgatók 17 százalékát érték el, ugyanakkor csupán 2 százalékuk kötődött az új hallgatói mozgalomhoz és feltehetően hasonló arányban tartoznak a HÖK-höz is (Szabó 2013).

A két adatforrás alapján elmondható, hogy a fiatalok (15–26 évesek) és az egyetemisták a hagyományos politizálással és közéleti tevékenységgel szemben inkább elutasítók, csak kevesen vesznek részt benne. Ugyanakkor az egyetemisták a hagyományosan nem közéleti szervezetekben (egyházi, hallgatói, tudományos szervezetek, sportklubok) aktívak.

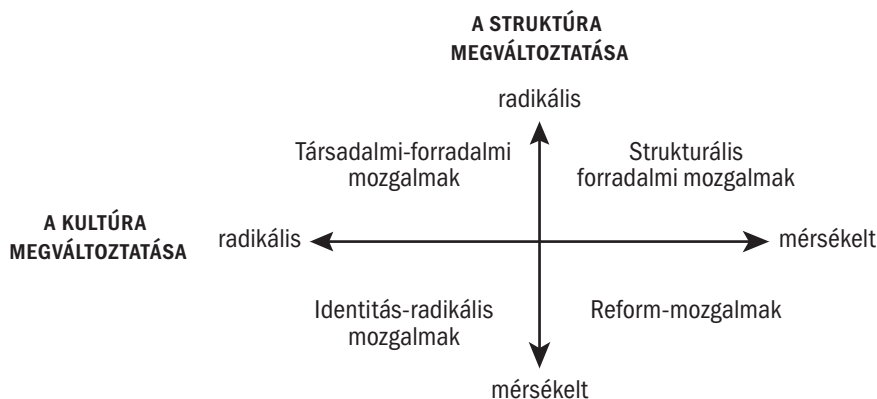
A hallgatói mozgalmak típusai és a szervezeti környezet

Gill és DeFronzo (2009) a hallgatók mozgalmainak négy típusát különítette el a megfogalmazott célok két dimenziója szerint:

- Reform mozgalmakat, amelyek elsősorban a közpolitikák befolyásolására és már meglévő kulturális normák hangsúlyozására törekednek.
- Strukturális forradalmi mozgalmakat, amelyek rendszerint egy vagy több alapvető intézmény (pl. a politikai rendszer) megváltoztatását tűzik ki célul. A kulturális értékek megváltoztatása nem elsődleges célja e mozgalmaknak.
- Identitás-radikális mozgalmakat, amelyek hangsúlya a kulturális változáson van.
- Társadalmi-forradalmi mozgalmakat, amelyek mind az intézményrendszer, mind a domináns identitás megváltoztatására törekednek.

A fenti felsorolás világossá teszi, hogy a hallgatói mozgalmak a legtöbb esetben nehezen elválaszthatóak a más, rendszerkritikus, illetve korosztályi mozgalmaktól, akár résztvevőik, céljaik sokszínűsége miatt, még akkor is, ha egyetemi kampuszokon szerveződnek.

1. ábra: A hallgatói mozgalmak típusai

Forrás: Saját szerkesztés, Gill & DeFronzo 2009 alapján.

Szervezeti környezet

A mozgalmak nem csak a mozgósítható résztvevők szempontjából, hanem az intézményi környezetet tekintve sem légüres térben mozognak. *McAdam és Scott (2005)* a mozgalmak intézményesedési folyamatainak, változásainak, új szereplők belépésének vizsgálatához szervezeti mezők elemzését javasolja, amelyben négy típusú szereplő vehet részt. A szervezeti mező értelmezhető lenne a teljes felsőoktatási szférára is, mi elsősorban érdekképviseleti szempontból tekintjük át a 2010-es helyzetet.

A *domináns szereplők*: „azok az egyének, csoportok, szervezetek, akik körül az érdekek és akciók forognak” (*McAdam és Scott 2005:17*). Hallgatói érdekképviseleti szempontból egyértelműen a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége domináns, helyi szinten pedig a Hallgatói Önkormányzatok (HÖK). Bizonyos területeken, jól lehatárolt kompetenciákkal jelennek meg más szereplők is, mint a Doktoranduszok Országos Szövetsége, illetve a szakkollégiumi ügyekkel foglalkozó Szakkollégiumi Mozgalom Interkoll-ként intézményesülő szövetsége.¹

Kormányzó egységek: olyan szervezeti egységek, amelyek a mező szintjén birtokolják a hatalmat és a szabályozás lehetőségét. Ezek a formális oktatásirányítással megbízott kormányzati szervezetek, elsősorban az Emberi Erőforrás Minisztérium Oktatási államtitkársága, amely egyértelműen a domináns szereplők közé is tartozik.

A fentiekén kívül a tágabb környezet részét képezik olyan szervezetek, amiket nem ismernek el a mező részeként, ugyanakkor valamilyen befolyást gyakorolnak annak működésére. Egyéb kormányzati szervezetek (pl. a Nemzetgazdasági Minisztérium), vagy más köztisztviselők (pl. a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara), esetleg a közoktatás szervezetei és azok a mozgalmak, amelyek támogatóként jelennek meg valamelyik szereplő mellett.

A 2011-ben nyilvánosságra kerülő felsőoktatási koncepció, majd 2011. december 23-án az új felsőoktatási törvény elfogadása és a felvételi keretszámok megváltoztatása, a hallgatói szerződés ötlete a források csökkentésével együtt olyan destabilizációs lökésnek bizonyult, hogy az ennek következtében megjelenő vagy megerősödő szereplők alkotják a kihívók csoportját. Ezek „azok az egyének, csoportok, szervezetek, akik meg akarják változtatni a domináns szereplők előnyös pozícióját és a mező alapvető strukturális-eljárási jellemzőit” (*McAdam és Scott 2005:17*).

A következőkben a tüntetések, akciók elemzésével elsősorban a kihívók és az őket támogatók csoportjait és eszközeit tudjuk majd azonosítani.

Tüntetések, ügyek, szereplők 2010 és 2013 között

A hallgatói politikai mozgalmak áttekintését az elmúlt 4 év eseményeinek, tüntetéseinek, akcióinak vizsgálatával folytatjuk. Ehhez a tiltakozások eseményeit ele-

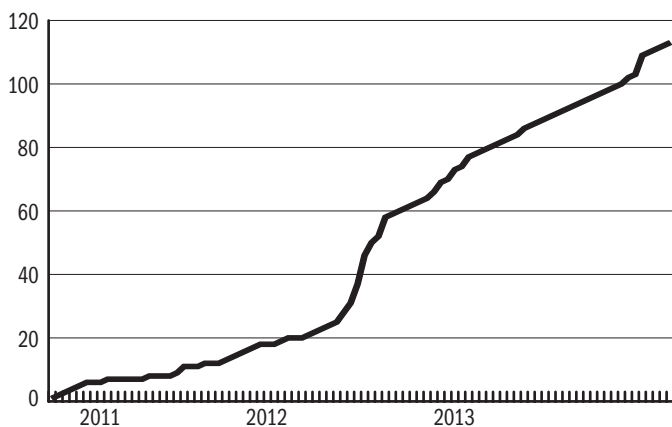
¹ Lásd *Demeter, Gerő és Horzsa (2011)*.

mezzük a sajtóban megjelenő információk alapján. Az elemzéshez az Eduline² oktatási hírportál tudósításait vettük alapul, s ahol szükséges illetve lehetséges volt, ott megvizsgáltuk más médiumok cikkeit valamint a tüntető szervezetek, események honlapjait, Facebook-eseményeit is.

Az eseményeket településenként külön kódoltuk akkor, ha egy időben, de több helyszínen kerültek megrendezésre, vagy ha egymást követték ugyan, de külön eseményként is megjelentek a sajtóban.³ Így összesen 114 eseményt azonosítottunk 2010 januárja és 2013 novembere között.⁴ Ezek közül az első a HÖÖK nyilvános állásfoglalása a felsőoktatási törvény tervezetével kapcsolatban (2011. január 11-én), az utolsó pedig a HaHa, Nemzetközi Diáknapi alkalmából tartott akciója (2013. november 17-én). Azaz az első év gyakorlatilag a felsőoktatási hallgatói mozgalmak szempontjából tulajdonképpen eseménytelenül telt el.

A 2. ábrán látható időbeli dinamika – az akciók gyakoriságának szerveződése – alapján három időszakot különböztethetünk meg: a 2012 decembere előtti; a 2012. december 10. és 2013. március 15. közötti; illetve az ezután következő időszakot.

2. ábra: A hallgatók részvételével zajlott tiltakozó akciók kumulatív száma az Eduline alapján, 2010–2013

2011 októberéig csupán három eseményről van tudomásunk: az egyik a fentebb említett HÖÖK állásfoglalás, a második egy szegedi diákcsoport tüntetése a Szegedi Tudományegyetemen kiosztott ösztöndíjak csökkenése miatt, a harmadik pedig a HaHa első akciója. Jól jellemzi a HÖÖK és a HaHa eltérő beágyazottságát, hogy míg előbbi a hivatalos érdekképviselőt szerepéből beszél, addig utóbbi első akci-

² Eduline.hu.

³ Ilyen volt például néhány fórum, amely egy-egy tüntetést követett.

⁴ Természetesen kimaradhattak események, azonban azt gondoljuk, hogy trendszerűen, összességében az általunk vizsgált adatok jól jelenítik meg az elmúlt évek fontosabb változásait. A kimaradó események első-sorban online, vagy állásfoglalásokkal járó akciók, illetve lokális események lehetnek.

ója során szemben találja magát az egyébként általa támogatni kívánt Corvinus egyetem vezetőivel. Az egyetem rektora ekkor megtiltja, hogy a HaHa az egyetemen tartsa meg rendezvényét.⁵

2011 októberében kisebb tiltakozáshullám bontakozik ki: pedagógus-szakszervezetek és helyi egyetemisták szerveznek tüntetést több településen is a tervezett felsőoktatási változások, a keretszámok csökkentése, hallgatói jogok, az intézményi autonómia csorbítása, valamint a forráskivonások ellen.

A 2011. októberi tiltakozásokat a november–decemberi szünet után a HaHa első ismert akciói követik: 2012. január 20-án az Educatio kiállításon megzavarják az Oktatási Hivatal elnökének beszédét, majd február 15-én megszervezik az „Utolsó nyílt nap” nevű tüntetésüket, amelyet az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara termének elfoglalása követ. Itt a hallgatók megtartották az első nagy visszhangot kiváltó Fórumukat.⁶ A HÖÖK eközben virrasztást szervezett 2012. február 8-ra a Deák térre, amelyen meglehetősen kevesen jelentek meg. Ebben az időszakban már kirajzolódik a két szervezet eltérő karaktere: a HÖÖK a klasszikus tiltakozó eszközökkel él és elsősorban hivatalos, törvényben rögzített legitimációjára támaszkodik az érdekvégyesítésben. A HaHa új szervezet lévén szokatlanabb, harciasabb eszközöket vet be, erősebb nyelvezetet használ, amelyek különösen alkalmasak a médiafigyelem felkeltésére és gyakran erős válaszreakciókat is indukálnak.

A 2012. február 15-i tüntetést hiába követi egy hasonló fórum és teremfoglalás egy hét múlva, a 2012 végéig tartó csöndet csak Schmitt Pál plágium botránya töri meg márciusban. A HaHa újfent szerepel az október 23-i *Milla* tüntetésen, de az igazi áttörés azonban csak 2012. december 10-én érkezik meg az ELTE Társadalomtudományi Karán tartott Fórummal és az utána következő spontán vonulással. A december–januári tüntetések több szempontból is érdekesekek számunkra.

Az eddig a HÖÖK által dominált „felsőoktatási mozgalmi mező” ekkor válik igazán több szereplőssé. Ebben az időszakban alakulnak ki azok a minták, technikák, amelyek más – a felsőoktatáshoz nem kapcsolódó – ügyek mentén szerveződő aktivitásokat is katalizálnak. Például új, performance-szerű események szerveződnek a kulturális (múzeum, színház), szociális (szegénység, hajléktalanság) mezőkben is.

Az események gyakorisága a 2012. decembertől 2013. márciusig tartó tünteteshullám után ugyan jelentősen csökken, de lényegesen magasabb, mint a 2012. december előtti időszaké.

2013. január 21-én a HÖÖK részmegállapodást írt alá a kormánnyal.⁷ Ettől kezdve a szervezet nem vesz részt a tiltakozásokban. A megállapodás nyomán jön létre a Felsőoktatási Kerekasztal, amelyben hallgatói szervezetként egyedül a

5 „Nem a felsőoktatást kellene izélgetni” – így tüntettek az egyetemisták a Corvinus előtt. Eduline. 2011. 06. 17.

6 A Fórum a HaHa egyik döntési és vitaforum. A beszélgetést egy kijelölt moderátor vezeti.

7 Aláírta a részmegállapodást a HÖÖK. fn.hir24.hu. 2013. 01. 21.

HÖÖK kap helyet. A tiltakozások lendülete körülbelül március közepéig tart, utána jelentősen csökken a gyakoriságuk.

A tüntetések szereplői

A hallgatók részvételével zajló – elsősorban felsőoktatási – tüntetések résztvevői között a következő szervezetek, csoportok típusait találjuk:

- Hallgatók (és oktatók) informális csoportjai: olyan egyéni vagy csoportos kezdeményezések, amelyek nem kötődnek egyetlen szervezethez sem.
- Hallgatók szervezetei: Elsősorban a HaHa és a HÖÖK, illetve helyi HÖK-ök.
- Felsőoktatással foglalkozó, nem hallgatói szervezetek, mozgalmak, úgymint a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete, Oktatói Hálózat, Magyar Rektori Konferencia.
- Közoktatással foglalkozó szervezetek, szerveződések: A felsőoktatási szervezetek mellett a leggyakrabban megjelenő szereplők a közoktatás területéről érkeznek. Az is előfordult, hogy egyenesen ők szervezik a felsőoktatás átalakítása elleni tüntetéseket. Alapvetően két alcsoport különíthető el:

A pedagógusok, oktatási szakértők szervezetei, mint például a Pedagógusok Szakszervezete és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete, de a leggyakoribb szereplő a Hálózat a Tanszabadságért.

A középiskolás diákok és szervezeteik. 2012 decemberétől a középiskolások iskolánkénti, városi szintű informális szerveződései jelentős szerephez jutnak a tiltakozásokban, iskolai ülésstrájkokat és városi szintű demonstrációkat szervezve. A hírekből nem derül ki, hogy ezek szervezésében a diákönkormányzatok mekkora szerepet vállalnak, azokat csupán néhány helyen említik. Nagyobb – az iskolai szintet meghaladó – szervezetként a Diákellenállás a Felsőoktatásért, majd a Középiskolai Hálózat jelenik meg.

- Nem oktatási szervezetek: a hallgatói mozgalmat támogatva, néha annak mobilizációs erejére építve tűnnek fel a közelükben általánosabb politikai célokat megfogalmazó vagy más szakterületek közpolitikáival foglalkozó szerveződések. Ilyen az *Egy millióan a magyar sajtószabadságért* és az *Alkotmány nem játék* csoport, valamint a kulturális és szociális területek szervezeteit összefogni szándékozó Humán Platform. A személyi átfedések révén sokszor könnyen lehet a HaHa tagságát más demonstrációkhoz is mozgósítani.

Az 1. táblában azt mutatjuk be, hogy milyen gyakorisággal találjuk az egyes szereplőket a tüntetések szervezői vagy résztvevői között a vizsgált időszak egyes szakaszaiban.

Az oktatási szervezetek számára egyértelműen a középső időszak a leginkább intenzív. A középiskolásokat egyértelműen a decemberi események aktivizálják, míg az egyetemisták csoportjai már az első időszakban is vállaltak szervezői szerepet. A középiskolások lokális csoportjai mellett januárban születik meg a Középiskolai

Hálózat (KiHa), amely az utolsó időszakban különösen aktív szereplővé vált, feltehetően a korábbi informális csoportok tagjait is becsatornázva a további tüntetésekre. A felsőoktatási szervezetek közül végig a HaHa a legaktívabb, mellettük a helyi hallgatói önkormányzatok és egyetemista csoportok játszanak fontos szerepet. A HÖÖK nem szervez ugyan sok akciót, de ők a szervezői a két legnagyobb létszámú eseménynek, és rendszeres szereplői a tárgyalásoknak. Szembetűnő azonban, hogy az utolsó időszakban már nem szerveztek akciót. A nem oktatási szervezetek közül a Humán Platform is a középső időszakban indul útjára, s az Egymillióan a magyar sajtószabadságért pedig tulajdonképpen csak a „szokásos” rendezvényeit szervezi meg, amelyen a HaHa és az OHA is beszédet mondott.

1. táblázat: Hányszor szervezett tüntetést, illetve hányszor vett részt tüntetésen az egyes időszakokban?

	Szervező			Résztevő		
	2012. decemberig	2013. márc. 15-ig	2013. márc. 16-tól	2012. decemberig	2013. márc. 15-ig	2013. márc. 16-tól
HaHa	11	17	9	2	9	7
HÖÖK	3	2		1	2	
Helyi hők	2	6			3	1
KIHA		4	1		2	8
PSZ	1			1	3	
PDSZ	1			1	3	
Helyi egyetemisták	4	7	1			
Helyi középiskolások		12	4			
DEF					2	
HAT					3	7
Humán Platform		2			1	1
OHA/oktatók	1			1	9	7
Szülői Hálózat					2	
FDSZ					2	
Miérthallgatók		2			1	
Egyetemfoglalók		3			1	
Milla	1	1	1			
Egyéb	1	4	7	2	6	1

A tüntetéseken részt vevő szervezetek száma egyre növekszik a vizsgált időszakban. Amíg 2012 decembere előtt 1,4 addig az utolsó időszakban már átlagosan 2,2 szereplő vesz részt egy tüntetésen. Az együttműködők köre időszakonként változik. A legjelentősebb különbség a HÖÖK és a HaHa kapcsolatának dinamikájában van: az első időszakban jellemzően külön, inkább egymással versengve rendeznek eseményeket, akciókat. A középső időszakban az együttműködés a jellemző.

ző, majd a harmadik időszakra újra konfliktusossá válik a viszony, ekkor a HÖÖK már nem bíz az utcai akciók sikerében. A HaHa-nak nem maradt más eszköze, hiszen kiszorul a hivatalos érdekképviseleti csatornákból. A 2. és 3. táblázatban jól látszik, hogy a harmadik időszakra a 2010 után létrejött szervezetek maradnak igazán aktívak. Tehát az időszak végére kialakul egy jobbára a formális érdekképviseletből kimaradó, ám rendszeresen együttműködő hálózat a hallgatók, középiskolások, középiskolai és felsőoktatási dolgozók szerveződéseinek részvételével. A 2010-ben a hallgatói részről a HÖÖK által egyértelműen dominált mező diverzifikáltabbá, több szereplőssé vált.

A tüntetések céljai

Az esetek nagy részében a célok természetesen valamilyen intézkedés vagy aktor ellenében fogalmazódtak meg. Érdemes megemlíteni, hogy ebből a szempontból egyedi karaktert adott a tiltakozásoknak a 2012. december 10-én az ELTE-n rendezett Hallgatói Fórumon elfogadott hat pont, ami rendszeresen visszatérő követelésként jelent meg a következő időszakokban is. Ezeket a követeléseket elfogadta a HÖÖK és más szereplők is.

A hat pont⁸

Követeljük a köz- és felsőoktatás átfogó reformját!

A keretszámokat állítsák vissza legalább a 2011-es szintre!

Állítsák le a forráskivonást, kompenzálják az elvonásokat!

Töröljék el a hallgatói szerződést!

Ne korlátozzák az egyetemi autonómiát!

Az átfogó reformnak biztosítania kell, hogy az alsóbb osztálybeli családoknak is legyen esélye bejutni a felsőoktatásba.

A hat pont mellett a szabályozást, vagy konkrét felsőoktatási közpolitikát érintő követelésként fogalmazódnak meg: a változások megfelelő időintervallum utáni bevezetése; az elbocsátások és forráskivonás leállítása; a hit és erkölcsstan óra kötelezővé tételének megszüntetése; a Nemzeti Pedagógus Kar koncepciójának átalakítása; a központosítás csökkentése; az intézményi autonómia helyreállítása; szegregáció elleni intézkedések. A célok egy másik csoportja általában a kormányzat konzultációs politikáját támadja és a tárgyalások nyilvánosság tételét, az érintettek bevonását követeli.

A tiltakozások kritikáinak középpontjában ennek megfelelően legtöbbször a kormányzat vagy az oktatási, később pedig felsőoktatási államtitkárság állt. Az opponált intézkedések között végig kiemelkedő szerepet játszott a hallgatói szer-

⁸ A Hallgatói Hálózat és Fórum 5+1 pontja. hallgatoihalozat.blog.hu. 2012. 12. 11.

ződés (röghöz kötés), az államilag finanszírozott hallgatói helyek csökkentése (ke-retszámcsökkentés), és az ebből következő növekvő költségek (költségterítés nö-velése, tandíj). A harmadik időszakban azonban megjelennek lokális mozgalmak és célok is: A Kaposvári egyetem hallgatói tiltakoznak a rektor által bevezetett „dresszkód” ellen vagy a HaHa tájékoztató kampányt indít az ELTE Bölcsészkar Hallgatói Önkormányzatának választása idején.

Tüntetés-repertoár

A HaHa már a kezdeti időszakban is próbálkozott új eszközök bevetésével: a 2011. június 16-i tüntetés után a Kossuth Klubban tartottak Fórumot. Radikálisabb esz-köz volt a 2012. február 15-i egyetemfoglalás, vagy a SOTE-rektor irodájának elfog-lalása. A repertoárban az igazán nagy változást a különféle foglалások és sztrájknak elnevezett tiltakozások, a vonulás, a fórumok, provokatív plakátok és szórólapok valamint a performance-jellegű tiltakozások elterjedése jelentette.

Az Eduline-on megjelenő események mintegy negyede volt a hagyományos érte-lemben vett tüntetés (egy adott helyen és időben meghirdetett esemény többnyi-re beszédekkel), és csupán néhány klasszikus állásfoglalást azonosítottunk (lásd 2. táblázat). A tüntetések után a második helyen a különböző flashmobok és per-formance-ok állnak: ezeket önmagukban és tüntetésekkel együtt is alkalmazzák. A foglалások száma ugyan kevesebb, de nem szabad elfelejtenünk, hogy az utolsó egyetemfoglalás körülbelül másfél hónapig tartott (2012. február 11. – március 25.) és a sztrájknak nevezett akciók egy része is a foglалásokhoz hasonló „sit-in”-ek. A tüntetéseket leggyakrabban fórummal, vagy spontán vonulással kombinálták.

2. táblázat: Akciók megoszlása az alkalmazott eszközök szerint (%)

Eszközök	%	Eszközök	%
Tüntetés	23,2	Sztrájk (ülő, éhség stb.)	5,4
Performance, flashmob	18,8	Állásfoglalás, nyílt levél	3,6
Több egyben	11,6	Foglалás, „sit-in”	3,6
Plakát, szórólap	8,9	Tüntetés és fórum	2,7
Tüntetés és vonulás	8,9	Egyéb	8,0
Fórum	5,4	Összesen	100 (N = 114)

Az új szereplőknek valamiképpen fel kell hívniuk magukra a figyelmet. Ennek a tömeges mobilizáció, a médiafigyelem felkeltésére alkalmas új eszközök jelent-hetik a leggyorsabb módját. A szokatlan eszközök – főként ha azokra érzelmileg túlfűtött válaszreakciók érkeznek – különösen alkalmasak erre. Jó példa a 2013 januárjában szervezett oktatási konferencián végrehajtott akció: a felelős minisz-ternek megzavarták a beszédét, majd egy diák kiment a színpadra, hogy elmond-j a véleményét. Az akció nyomán kialakuló vita közben hangzott el egy férfitól:

„le kellene csavarni édesapádnak két nagy pofont, hogy nem nevelt meg”.⁹ Az ilyen reakciókat kiváltó akciók nagyban hozzásegítik a tiltakozókat a médiafigyelemhez.

A hallgatói mozgalmak akcióinak hatásai

A társadalmi mozgalmak hatásainak vizsgálata különösen nehéz feladat. Nem könnyű ugyanis megállapítani, hogy egy mozgalom elérte-e a célját. Általában a mozgalmak, a mozgalomban szereplők többféle elvárást, célt fogalmaznak meg, melyek között vannak rövid távon, vagy könnyebben megvalósíthatók és vannak csak hosszú távon, nehezebben megvalósíthatók.

Felsőoktatással kapcsolatos döntések

A hallgatói mozgalmak végül elérték rövid távú céljaik egy jelentős részét, hiszen a keretszámokkal kapcsolatos döntését a kormány 2013 januárjában felülbírálta, egyeztetésre hívta a HÖÖK-ot, majd február közepén kineveztek egy felsőoktatásért felelős államtitkárt is. A hallgatók tehát elérték, hogy valamelyest komolyan vegyék követeléseiket. Ez nem azt jelenti természetesen, hogy a mozgalom elérte volna minden célját. A sajtóanyagok elemzése után elmondható, hogy a tüntetések visszatérő követelése volt például a párbeszéd, amire gyakorlatilag nem került sor. Azonban megalakult a Felsőoktatási Kerekasztal, ugyan a HaHa részvétele nélkül, de a felsőoktatási államtitkár nyilatkozata szerint tulajdonképpen a tiltakozás eredményeként.¹⁰

Felsőoktatási mező

2012 végén megkezdődött a felsőoktatási mező átalakulása. A HaHa mintájára megalakult többek között az OHA a KiHa és több helyi szervezet is. A rendszerváltás után először a HÖÖK mellett más hallgatói érdekvédelmi szervezet is működik: 2013 őszén az ELTE Bölcsészettudományi Karának HÖK választásán elindult a Thomas Kuhn Mozgalom, aminek célja, hogy belülről reformálja és változtassa meg a helyi HÖK működését. A HÖÖK-kal sokszor konfliktusokat vállaló hallgatói mozgalmakkal szemben is létrejöttek ellenmozgalmak (pl. Magyar Tavasz Mozgalom, Meditáció Ellenés Mozgalom az Oktatásért). Az országos érdekegyeztetésben pedig új szervezet, a már korábban is említett Felsőoktatási Kerekasztal jelent meg.

⁹ Akciózott a Hallgatói Hálózat az Educatio-kiállításon. Eduline. 2013. 01. 18.

¹⁰ Ónody-Molnár Dóra: Parragh kontra Klinghammer: Ha legalább elolvasta volna... Népszabadság Online. 2013. 11. 07.

Új technikák

A hallgatói és diáktüntetések során új tiltakozási technikákat alkalmaztak (spontán vonulás, fórum, performance-ok, flashmobok). Ezek a technikák nem újak abban az értelemben, hogy külföldön mindenképpen, de jellemzően Magyarországon is volt már példa az alkalmazásukra. A fórumok levezenylésének technikája vagy az emberi mikrofon az Occupy-től származik (*Gerő 2013*), a foglalásoknak, „sit-in”-eknek pedig a hatvanas évek Amerikájába visszanyúló története van (*Andrews & Biggs 2006*) és Magyarországon is volt már rá példa.¹¹ Ugyanakkor a hallgatói tüntetések után terjednek el ezek a technikák széles körben. A siker egyik oka az lehet, hogy a HaHa ezeket felsőoktatási környezetben alkalmazza. Az ügy pedig fontos tényezője lehetett annak, hogy valódi figyelem háruljon az akciókra: a felsőoktatás kérdése már 2011-ben, a születő ellenzéki mozgalmak első megmozdulásaikor a központi témák között szerepelt. A Milla 2011. márciusi tüntetésén egy fiatal „egyetemista”-ként szólalt fel, ám az október 23-ára szervezett tüntetésen már fel szólal a HaHa képviselője is.

Az új technikákat hamar átvették más ügyekért tüntető csoportok is: 2013. május közepén az Összefogás a Kortárs Művészetért csoport elfoglalta a Ludwig Múzeum lépcsőjét, és az éppen aktuális igazgatói pályázattal kapcsolatos döntés és az intézmény működésének átláthatóságát követelték.

Problémák tematizálása, a diskurzus alakítása

Feltehetően a hallgatói tüntetések is hozzájárultak ahhoz, hogy a média sokat foglalkozott a felsőoktatás ügyével. Egészen biztosan befolyásolták az erről való beszéd módját az olyan kifejezéseken keresztül, mint a „röghöz kötés”.

Összefoglalás

A hallgatói részvételről általában az a vélekedés, hogy a hallgatók passzívak, nem vesznek részt a közügyek intézésében. Az elmúlt évek kutatásai részben cáfolni látszanak ezt a vélekedést, inkább a részvétel eszközei változtak, semmint az érdeklődés. Ráadásul az egyetemi hallgatók az ifjúság egyéb szegmenseihez képest nem csak a különböző ügy-orientált és spontán tevékenységekben, hanem a szervezeti kötődésben is kiemelkednek (*Szabó & Oross 2012*). A hallgatói szervezetek 2013-ban a hallgatók 17 százalékát érték el, ugyanakkor csupán 2 százalékuk kötődött az új hallgatói mozgalomhoz és feltehetően hasonló arányban tartoznak a HÖK-höz is.

Gill és DeFronzo (2009) alapján felvázoltuk a hallgatói mozgalmak négy típusát. A magyar hallgatói mozgalmak elsősorban reform-mozgalomként írhatóak

---

¹¹ Tüntetőik foglalták el Kocsis Máté irodáját. Index.hu. 2011. 11. 11.

le. Céljuk a felsőoktatással kapcsolatos közpolitikák befolyásolása és nem a politikai rendszer vagy egy-egy csoport kulturális identitásának megváltoztatása. Az új hallgatói mozgalmak – elsősorban a HaHa – azonban sajátos utat jár be a felvázolt mátrixban. Kezdetben a felsőoktatási közpolitikákra való reakciókkal indul, ugyanakkor megfogalmaz általános, a demokratizálódásra vonatkozó célokat is. A közvetlen demokrácia iránt megjelenő igény nem csupán a felsőoktatási, hanem az érdekképviselő általános eljárásait is megkérdőjelezi. A felsőoktatási és általános társadalom-átalakító célok kettőssége végigvonul a vizsgált időszakon. Az időszak végén a Thomas Kuhn Mozgalom talán ennek a feloldását jelzi: a HaHa-ról leválnak a helyi ügyekkel, vagy a szigorúbban felsőoktatási kérdésekkel foglalkozó szervezetek, a hálózat pedig inkább egy általános mozgalom marad, amely a demokrácia, részvétel, konzultáció kérdéseivel foglalkozik és inkább a strukturális-forradalmi mozgalmak irányába mozdul el.

A tüntetések, tiltakozó akciók részben új technikák bevetésével zajlottak (fórumok, spontán vonulás, foglalások), jelentős szerepet kaptak a performance-szerű akciók. Az új mozgalmak akciói erősebb nyelvezetet, szokatlan eszközöket használtak, ami hozzájárulhatott ismertségük növekedéséhez is és a mobilizáció sikerességéhez. A hallgatói mozgalmak sikeressége nyomán az új eszközök más mozgalmi szegmensekben is elterjedtek.

A tiltakozások politikai sikerességét és hatásait egyelőre nehéz megállapítani. Biztosan befolyásolták a közéleti diskurzust és hozzájárultak a felsőoktatás témájának napirenden tartásához. Feltehetően a tiltakozások befolyásolták a felsőoktatási érdekképviselő formáit és új konzultációs terepeket kényszerítettek ki.

GERŐ MÁRTON & SUSÁNSZKY PÁL

IRODALOM

- ANDREWS, K. T., & BIGGS, M. (2006) The Dynamics of Protest Diffusion: Movement Organizations, Social Networks, and News Media in the 1960 Sit-Ins. *American Sociological Review*, No. 5. pp. 752–777.
- DEMETER E., GERŐ M. & HORZSA G. (2011) *Szakkollégiumok Magyarországon*. Budapest, ADITUS Zrt., Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
- GERŐ, M. (2013) El kéne foglalni valamit. Az Occupy Wall Street és a hallgatói mozgalom. In: P. KRASZTEV (ed) *Tarka Ellenállás*. Budapest, Napvilág. pp. 306–351.
- GILL, J., & DEFRONZO, J. (2009). A Comparative Framework for the Analysis of International Student Movements. *Social Movement Studies*, No. 3. pp. 203–224.
- MCADAM, D. & SCOTT, M. (2005). Organizations and Movements. In: DAVIS, MCADAM, RICHARD, SCOTT & ZALD (eds) *Social Movements and Organization Theory*. Cambridge, Cambridge University Press.
- OROSS D. (2013) Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: SZÉKELY LEVENTE (ed) *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. pp. 283–315.
- SZABÓ A. (2013). A magyar egyetemisták és főiskolások Magyarországon. Gyorsjelentés (2. hullám) pp. 39.
- SZABÓ A., & BAUER B. (2009) Ifjúság 2008. Gyorsjelentés. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. p. 143.
- SZABÓ A., & OROSS D. (2012) *A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. Racionálisan lázadó hallgatók, 2012*. Szeged, Belvedere Meridionale. pp. 65–109.
- SZABÓ A., & OROSS D. (2013) *Aktív hallgatók Magyarországon*. (Megjelenés alatt.)